

Notitie

Opdrachtgever: Fam. Van der Beek
Auteur: S.D. Elzerman, MSc
Betreft: Vervolgonderzoek Zuidijk 1 te Maasdam
in het kader van de Wet natuurbescherming
Projectnummer: 1999
Datum: 10 september 2019
Status: Definitief

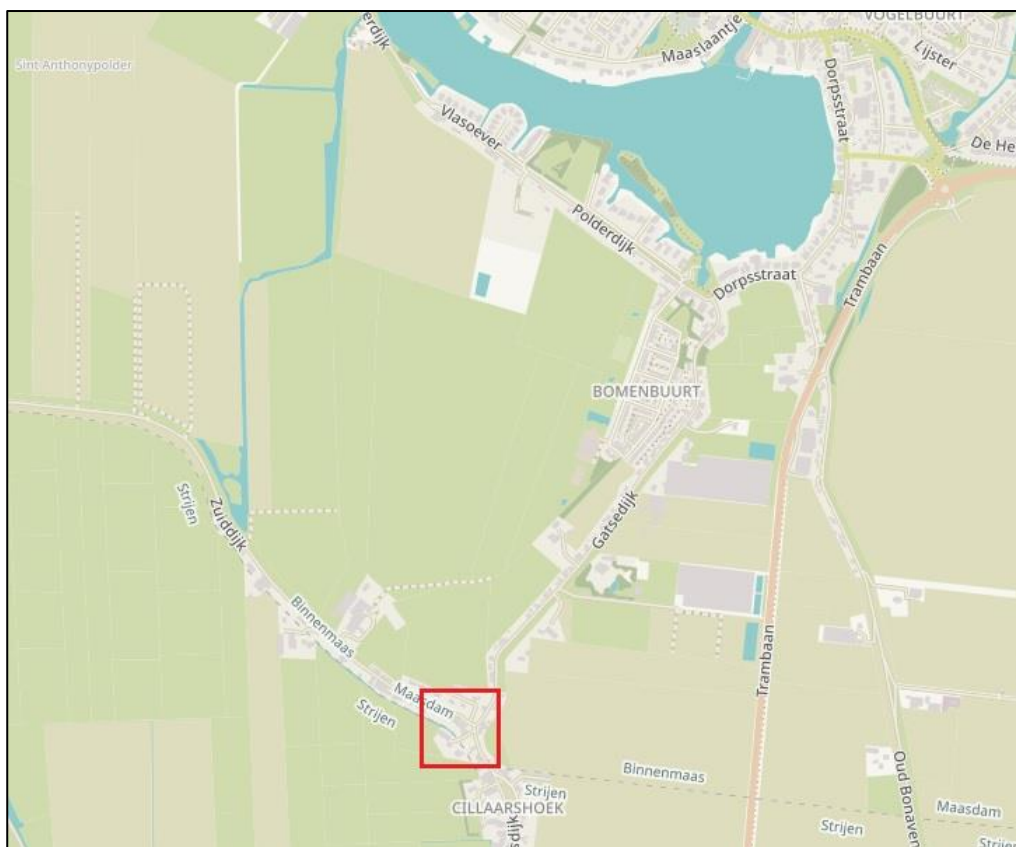

Bureau Stadsnatuur

bezoekadres:
Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Westzeedijk 345
3015 AA Rotterdam
telefoon: 010 – 266 04 70
e-mail: info@bureaustadsnatuur.nl
www.bureaustadsnatuur.nl

Inleiding

Er zijn plannen voor de herinrichting van het agrarische erf aan Zuidijk 1 te Maasdam in de gemeente Hoeksche Waard (Figuur 1). Daarbij wordt een woning vervangen door nieuwbouw. De overige agrarische opstallen worden verwijderd. Op last van de gemeente is een grote schuur ten westen van de woning in 2017 al verwijderd. Dit deel van het plangebied wordt verkocht ten behoeve van woningbouw. Om deze herinrichting van het terrein mogelijk te maken is een bestemmingsplanwijziging nodig. In augustus 2018 is een flora en fauna quick scan uitgevoerd om de aanwezigheid van beschermde soorten uit de Wet natuurbescherming in kaart te brengen. Uit dit verkennende onderzoek bleek een nest van Huismussen *Passer domesticus* aan de voorzijde van de woning aanwezig te zijn. Bovendien kon niet worden uitgesloten dat vleermuizen in de woning verblijven. Aangeraden werd om naar deze soorten vervolgonderzoek naar uit te voeren (Elzerman 2018). Deze notitie doet verslag van de bevindingen uit het vervolgonderzoek.

Figuur 1. Overzicht van de ligging van het plangebied (rode kader) ten opzichte van de dorpskern Maasdam.

Methodiek

Uit de quick scan bleek het plangebied geschikt te zijn voor Huismus en vleermuizen. Bij het vervolgonderzoek zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt.

Huismusonderzoek

Het onderzoek naar het gebiedsgebruik door Huismussen is uitgevoerd tijdens de broedtijd. De Huismus staat op de lijst met jaarrond beschermde vogelsoorten (Ministerie van LNV 2009). Nesten en vaste rustplaatsen van deze vogel zijn gedurende het gehele jaar beschermd. Dit geldt voor de broedplek, maar ook gezamenlijke slaapplekken omdat die een vitaal onderdeel van de leefomgeving vormen. Wanneer de ruimtelijke ontwikkeling een dergelijke locatie aantast dan zijn beschermingsmaatregelen en/of een ontheffing op de Wet natuurbescherming (Wnb) vereist.

Voor de Huismus ligt de onderzoeksperiode tussen 10 maart en 20 juni (BIJ12 2017b). Het onderzoek bestond uit twee veldbezoeken in april en mei 2019 (Tabel 1). De bezoektijden in de tabel hebben betrekking op het plangebied. Alle individuen zijn digitaal ingetekend op een veldkaart (o.b.v. GPS-locatie). Van elke Huismus is het gedrag, het geslacht en de leeftijd genoteerd voor zover mogelijk. Alle territoriumindicerende waarnemingen zijn in broedcodes vastgelegd en geïnterpreteerd volgens de landelijke richtlijnen voor broedvogelinventarisaties (Vergeer *et al.* 2016). Dit vormt een gestandaardiseerde methode om broedzekerheid vast te stellen. Daarnaast is een algemeen beeld verkregen van het gebiedsgebruik waarbij vaste schuilplekken en gezamenlijke slaapplekken zijn genoteerd. Daarnaast is in de omgeving gekeken naar aanwezigheid van Huismussen om een indruk te krijgen van de omvang van een lokale kolonie.

Vleermuisonderzoek

Het vleermuisonderzoek was gericht op het vaststellen van het gebiedsgebruik door deze beschermde dieren. Op basis van de Wet natuurbescherming (Art. 3.5) zijn niet alleen de dieren zelf, maar ook enkele gebiedsfuncties specifiek beschermd. Het gaat hierbij om verblijfplaatsen, essentiële foerageergebieden en vaste vliegroutes. Wanneer ruimtelijke ingrepen deze functies treffen is hiervoor een ontheffing vereist. Bij het onderzoek zijn de landelijke richtlijnen van het Vleermuisprotocol 2017 gehanteerd (Vleermuisvakberaad NGB & Zoogdiervereniging 2017). Het protocol maakt onderscheid naar de volgende functies en bijbehorende onderzoeksinspanning:

Kraamkolonie en zomerverblijfplaats

De jongen worden geboren en groeien op in kraamkolonies. Dit vindt plaats tijdens het voorjaar en de vroege zomer. Gedurende dezelfde periode verblijven vleermuizen zonder jongen in afzonderlijke zomerverblijven (Limpens *et al.* 1997).

Onderzoek gericht op deze typen verblijfplaatsen is uitgevoerd in de periode 15 mei tot en met 15 juli. Het plangebied is hiervoor tweemaal onderzocht in de vroege ochtend- en avondschemering met gunstige weersomstandigheden. Hierbij is met name gelet op zwermende en uitvliegende vleermuizen.

Paar- en winterverblijfplaats

In het najaar is de paartijd van vleermuizen. Een paarverblijf kan zich op een andere locatie bevinden dan het zomerverblijf. Om vast te kunnen stellen of het plangebied deze functionaliteit herbergt, is het terrein tijdens twee veldbezoeken in de periode 15 augustus – 1 oktober doorkruist.

Voor een massawinterverblijf is de woning niet geschikt. Hier is geen specifiek onderzoek naar gedaan.

Essentieel foerageergebied

Bij elk bezoek zijn alle waargenomen vleermuizen genoteerd en met GPS-locatie vastgelegd. Daarbij is (waar mogelijk) per individu genoteerd welk gedrag het dier vertoonde. Op deze manier is een algemeen beeld verkregen van het gebiedsgebruik. De waarnemingen zijn beoordeeld in relatie tot de omgeving van het

terrein. Middels een gebiedsanalyse is beoordeeld of het plangebied een essentiële functie heeft voor het foerageren.

De inventarisaties zijn lopend uitgevoerd met behulp van een batdetector (Petterson D240x) en zaklamp. Elk veldbezoek is uitgevoerd door twee ecologen (Sander Elzerman van Bureau Stadsnatuur in samenwerking met Evelien van Doorn van Aqua-Terra Nova B.V. of Cornelis Fokker van Fokker Ecologisch Advies). Bij ieder bezoek zijn alle waargenomen vleermuizen vastgelegd met bijbehorende GPS-locatie. Waar mogelijk zijn gegevens over de soort en het gedrag genoteerd. De data en omstandigheden staan in onderstaande tabel weergegeven (Tabel 1).

Tabel 1. Het doel, datum, weersomstandigheden en tijdsperiode per veldbezoek aan het plangebied.

Datum	Bewolgingsgraad	Temperatuur	Wind	Tijd	Zonsondergang/-opkomst	Doel
27-08-2018	3/8	17 °C	3 W	21:30-23:45	20:41	Vleermuizen
02-10-2018	4/8	13 °C	2 ZW	22:30-00:30	19:16	Vleermuizen
30-04-2019	8/8	11 °C	2 N	09:00-10:15	06:12	Huismussen
15-05-2019	0/8	11 °C	2 O	08:15-09:15	05:46	Huismussen
17-05-2019	8/8	12 °C	2-1 O	21:15-23:30	21:32	Vleermuizen
18-06-2019	5/8	21 °C	2-1 var.	22:00-00:30	22:05	Vleermuizen

Resultaten

Huismussen

Bij beide veldbezoeken was activiteit rondom de nesten van Huismussen (Figuur 6). In totaal zijn drie nestlocaties vastgesteld, waarvan twee aan de voorzijde van de woonboerderij (Figuur 2) en één aan de achterzijde van de woning (Figuur 3). De nesten werden allen benaderd vanaf de regengoot en bevonden zich onder de dakpannen. Bij ieder nest was sprake van de hoogste broedcode, te weten 'brc. 16: nest met jongen'. Huismussen kunnen per jaar twee tot drie legfels grootbrengen (Heij 1985). In alle drie de nesten is tenminste één broedsel grootgebracht.

De mussen maken onderdeel uit van een kolonie, die zich uitstrekt over de erven langs de Zuiddijk, Gatsedijk en Keizersdijk. Binnen een straal van 100 meter rondom het plangebied zijn nog vijf nestlocaties gevonden (Figuur 4). Tijdens het onderzoek zijn regelmatig voedselvuchten van Huismussen vanuit het plangebied naar omringende erven waargenomen. Er was ook uitwisseling tussen de verschillende broedplaatsen bij de lintbebouwing langs de dijken. Gezamenlijke schuilplaatsen bevonden zich in hagen en struiken in verschillende tuinen. Later in het seizoen verzamelden zich hier ook de uitgevlogen jongen. Binnen het plangebied was geen gezamenlijke schuil- of slaapplek aanwezig. Het gebrek aan geschikte struiken is hier debet aan.

Overige broedvogels

Buiten de jaarrond beschermde Huismussen broedden in het plangebied ook andere vogelsoorten. Op meerdere plekken zijn nesten van Kauwen *Corvus monedula* vastgesteld. De nesten bevonden zich op enkele plekken in de woonboerderij (2 nesten) en in de schuur (2-3 nesten). Achter enkele planken van de schuur bevond zich een nest van Boomkruipers *Certhia brachydactyla*. In de veestal aan de zuidkant van het plangebied werd gebroed door Turkse tortel *Streptopelia decaocto* en Boerenzwaluw *Hirundo rustica*. Alle nesten van vogels in Nederland zijn beschermd gedurende de broedtijd (Art. 3.1). Dit houdt in dat de nesten niet opzettelijk verstoord, beschadigd of weggenomen mogen worden.

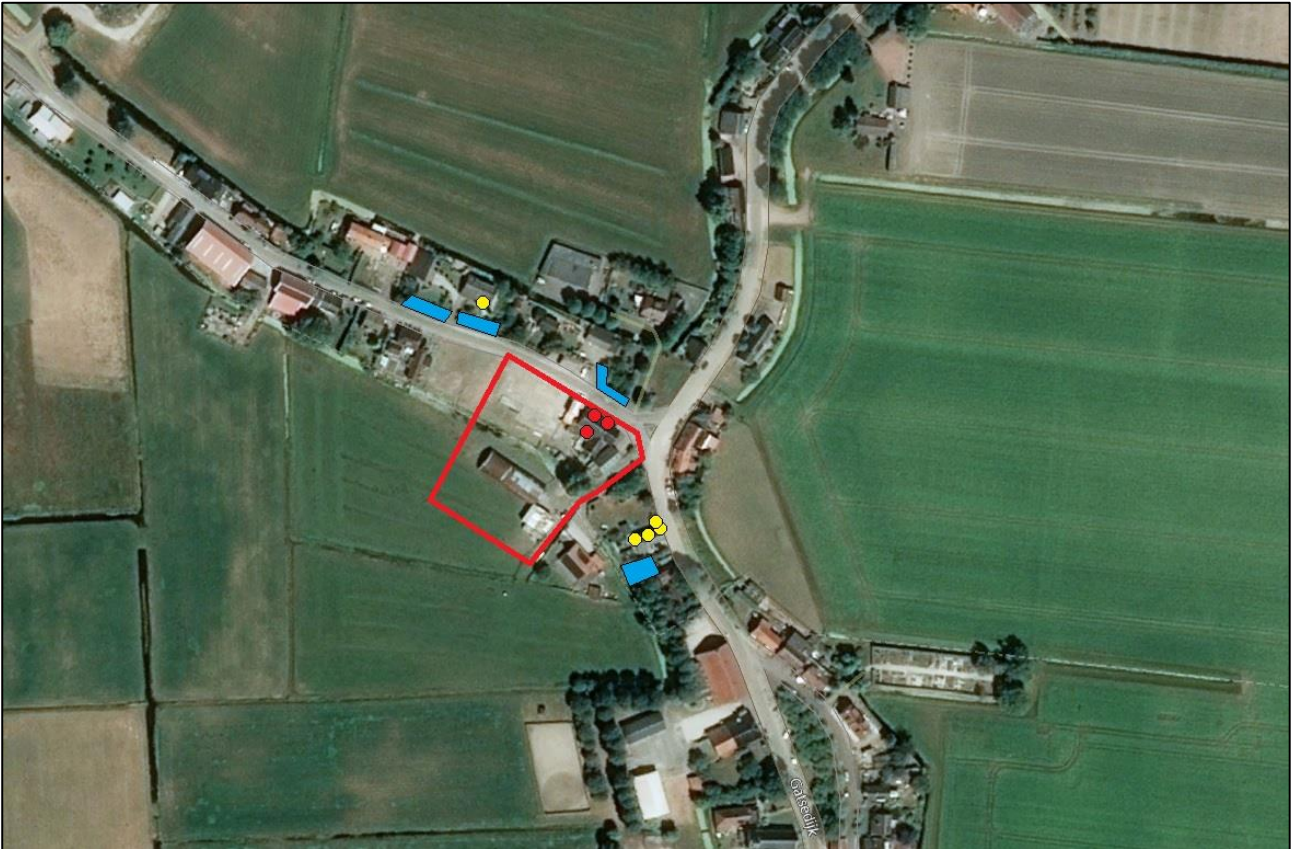
Bij elk bezoek is de schuur gecontroleerd op aanwezigheid van een uil, maar hier zijn geen sporen van gevonden. Ten zuidoosten van het plangebied was wel een territorium van Kerkuil *Tyto alba* en Steenuil *Athene noctua* aanwezig (Keizersdijk 163). De nestlocaties liggen op meer dan 120 meter afstand en buiten de invloedssfeer van het plangebied.

Figuur 2. De twee nestlocaties van Huismus aan de voorzijde van de woning zijn aangegeven met rode cirkels.

Figuur 3. Aan de achterzijde van de woonboerderij bevond zich één nest van Huismus (rode cirkel).

Figuur 4. Overzicht van de belangrijke functies voor Huismussen in het plangebied (rode kader) en omgeving. De rode stippen geven de nestlocaties binnen het plangebied aan. De nesten buiten het plangebied zijn aangegeven met gele stippen. De blauwe vlakken zijn vastgestelde vaste rust- en verblijfplaatsen.

Vleermuizen

Bij elke inventarisatieronde zijn vleermuizen waargenomen. Het ging om wisselende aantallen exemplaren per bezoek, waarbij een deel van de individuen binding had met het plangebied en anderen alleen passerend zijn waargenomen. In totaal zijn drie soorten vleermuizen tijdens het gehele onderzoek waargenomen, te weten Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*, Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii* en Laatvlieger *Eptesicus serotinus*. Beide dwergvleermuizen zijn foeragerend boven het terrein vastgesteld, terwijl geen van de Laatvliegers binding met het plangebied toonde.

In het voorjaar worden de jongen geboren in kraamkolonies waar ze worden grootgebracht door vrouwtjes vleermuizen. De mannetjes zitten dan in afzonderlijke verblijven (Limpens *et al.* 1997). Tijdens het voorjaarsonderzoek zijn geen aanwijzingen gevonden voor één van deze typen verblijfplaatsen. Vleermuizen, die in of uit het gebouw vlogen, zijn niet waargenomen. Zwermende vleermuizen voor de ingang van een verblijfplaats zijn in de vroege ochtend evenmin vastgesteld. Op basis van het onderzoek heeft het plangebied geen verblijfsfunctie tijdens het voorjaar. Er zijn tijdens beide inventarisatierondes wel vleermuizen waargenomen, maar die vlogen van elders over het terrein of foerageerden in het plangebied.

Gedurende de zomer en het najaar verplaatsen vleermuizen zich naar zomer- en paarverblijfplaatsen. Dit is ook de periode dat winterverblijfplaatsen worden verkend (Schaik *et al.* 2015). Tijdens de inventarisaties zijn geen vleermuizen waargenomen die in of uit de gebouwen van het plangebied vlogen. Er is op beide avonden baltsactiviteit van Gewone dwergvleermuis en Ruige dwergvleermuis waargenomen. Een Ruige dwergvleermuis zat te baltsen vanaf de twee woningen (Keizersdijk 167 en Gatsedijk 90) ten oosten van het plangebied (Figuur 5). Ruige dwergvleermuizen roepen gewoonlijk vanuit of nabij het paarverblijf (Furmankiewicz 2003). Baltsterritoria van Gewone dwergvleermuizen zijn rondom het plangebied vastgesteld. Aan de overkant van de Zuiddijk, direct ten noorden van het plangebied, vloog op 2 oktober een Gewone

dwergvleermuis continu rond. Op diezelfde avond werd iets westelijker, ter hoogte van Zuiddijk 6-10, een ander territorium bezet. Mannetjes Gewone dwergvleermuizen vliegen baltsend rond het paarverblijf (Sachteleben & von Helversen 2006). Hierdoor is het lastig om de exacte locatie van het paarverblijf vast te kunnen stellen, maar meestal wordt een gebouw gebruikt. De betreffende baltsende mannetjes bij dit onderzoek vlogen niet bij de gebouwen in het plangebied. Er is wel een baltsende Gewone dwergvleermuis waargenomen in het plangebied, maar dit betrof een eenmalige waarneming van een individu dat in rechte lijn richting het zuidoosten vloog. Later bleek het territorium bij de Gatsedijk 90 te liggen, waar een individu langdurig rondvloog (Figuur 5).

Een massawinterverblijfplaats kon op voorhand worden uitgesloten, omdat het dakvlak te veel onder invloed staat van temperatuurschommelingen (lekkages) en de scheuren in de muren bieden te weinig ruimte. Laatvliegers zijn alleen overvliegend waargenomen. Vooral de avondronde in mei was opvallend. Toen kwamen achter elkaar zes Laatvliegers vanuit noordelijke richting gevlogen die via het plangebied doorvlogen in zuidoostelijke richting naar Cillaarshoek (Figuur 5). Ze volgden hierbij losjes de groenstructuur van de tuinen. Deze route kan als een vaste vliegroute voor Laatvliegers gezien worden, maar er zijn geen begeleidende landschapselementen geïdentificeerd.

In het plangebied werd gevoerageerd door Gewone dwergvleermuizen en Ruige dwergvleermuizen. Het ging om maximaal twee dieren tegelijkertijd. Hierbij maakte het erf een klein deel uit van het totale foerageergebied. De dwergvleermuizen vlogen korte periodes rond binnen het plangebied en gebruikten ook omringende erven om te jagen op insecten. Van een essentiële functie is geen sprake.

Figuur 5. Overzicht van de waarnemingen van vleermuizen in het plangebied (rode kader) en directe omgeving. De gele stippen zijn baltsende Gewone dwergvleermuizen met de gele cirkels ter indicatie van het baltsterritorium. De rode ster is een paarverblijfplaats van Ruige dwergvleermuis. Foeragerende vleermuizen zijn in het blauw weergegeven (stip = Gewone dwergvleermuis; driehoek = Ruige dwergvleermuis). De paarse lijn is de vliegroute van Laatvliegers.

Conclusies

Er zijn plannen voor nieuwbouw op een agrarisch erf aan de Zuiddijk 1 in Maasdam, gemeente Hoeksche Waard, provincie Zuid-Holland (Figuur 1). Het plan is om de huidige woonboerderij wordt vervangen door een nieuwe woning. De schuur aan de oostkant van de woonboerderij, Romneyloods en veestal in het zuidelijke deel van het plangebied verdwijnen. Het braakliggende terrein ten westen van de woonboerderij wordt in twee woonkavels opgedeeld en komen elk beschikbaar voor een nieuwe woning.

De bevindingen van een quick scan naar beschermde soorten van de Wet natuurbescherming in het plangebied gaven aanleiding om vervolgonderzoek naar het gebiedsgebruik door Huismus en vleermuizen uit te voeren (Elzerman 2018).

Het onderzoek naar Huismussen is uitgevoerd op basis van twee veldbezoeken tijdens het broedseizoen. Het vleermuisonderzoek is conform het Vleermuisprotocol uitgevoerd (Vleermuisvakberaad NGB & Zoogdiervereniging 2017). Hieronder volgen de resultaten.

Huisemus

Er zijn binnen het plangebied drie nesten van Huismussen geconstateerd: twee aan de voorzijde/noordzijde en één aan de achterzijde/zuidzijde van de woonboerderij (Figuur 4). De drie nesten bevonden zich allen onder de dakpannen. Binnen het plangebied zijn geen vaste rust- of gezamenlijke slaapplekken vastgesteld. Voor deze jaarrond beschermde gebiedsfunctie ontbreekt het ook aan geschikte mogelijkheden. De sloop van het gebouw heeft tot gevolg dat de nesten weggenomen worden. Dit leidt tot een overtreding van Art. 3.1 uit de Wet natuurbescherming. Om dit te voorkomen dienen beschermingsmaatregelen getroffen te worden. De Huismussen binnen het plangebied maken deel uit van een kolonie dat zich uitstrekt over een groter gebied. Langs de Zuiddijk, Gatsedijk en Keizersdijk bevinden zich meerdere broedparen. Er is uitwisseling tussen de verschillende erven vastgesteld en langs de dijken worden gezamenlijke verblijfplaatsen in heggen en struiken gebruikt. De toekomstige inrichting van het plangebied biedt mogelijkheden voor de Huismus. Bij de nieuwe woningen kan nestgelegenheid gecreëerd worden en in de tuinen kunnen struiken of heggen aangeplant worden om te functioneren als schuil- of overnachtingsplek.

Vleermuizen

Alle in Nederland voorkomende soorten vleermuizen zijn beschermd door de Wet natuurbescherming (Art. 3.5). Daarbij worden niet alleen de dieren zelf, maar ook drie gebiedsfuncties beschermd. Het gaat hierbij om verblijfplaatsen, vaste vliegroutes en essentiële foerageergebieden.

Gedurende het gehele onderzoek zijn vleermuizen waargenomen in het plangebied. Het ging om kleine aantallen van Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger. Laatstgenoemde soort is alleen passerend waargenomen zonder binding met het plangebied te vertonen. In het plangebied zijn geen verblijfplaatsen vastgesteld, maar daarbuiten wel (Figuur 5). Ten noorden, noordwesten en oosten van het erf zijn baltsterritoria van Gewone dwergvleermuis geconstateerd. De paarverblijven bevonden zich in gebouwen binnen elk territorium. Op twee woningen direct ten oosten van het plangebied werd gebaltst door een Ruige dwergvleermuis. Het paarverblijf van dit mannetje bevond zich in één van de twee woningen.

Van de Laatvliegers is een vaste vliegroute vastgesteld. Deze ligt over het groen parallel aan de Gatsedijk en de Keizersdijk (Figuur 5). Daarbij lijken geen specifieke landschapselementen een vitale rol als begeleiding te vervullen. De nieuwe inrichting van het plangebied heeft geen effect op de vliegroute, omdat de mate en positionering van bebouwing vergelijkbaar is met de huidige inrichting.

Het plangebied vormt geen essentieel foerageergebied. Het aantal vleermuizen dat gebruikt maakt van het erf om te jagen op insecten is beperkt. Bovendien hebben de omringende erven een vergelijkbaar biotoop waar de vleermuizen ook gebruik van maken. In de nieuwe situatie kan het plangebied blijven functioneren als foerageerterrain.

Aanbevelingen

Voor het verwijderen van de woning met daarin nesten van Huismussen dienen beschermingsmaatregelen genomen te worden. Deze maatregelen houden kortweg in dat vervangende nestgelegenheid in de nabije omgeving aangeboden moet worden om de periode van sloop en nieuwbouw te overbruggen, in de nieuwbouw dient vervangende nestgelegenheid gecreëerd te worden en de werkzaamheden moeten buiten het broedseizoen opgestart worden (BIJ12 2017b). Een gedetailleerde uitwerking van de beschermingsmaatregelen dient vastgelegd te worden in een Activiteitenplan ter onderbouwing van de ontheffingsaanvraag en een Ecologisch Werkprotocol voor de uitvoering.

Voor het aantasten en verwijderen van de jaar rond beschermde nestplaatsen van Huismussen kan een ontheffing op de Wet natuurbescherming aangevraagd worden (Art. 3.8). In de provincie Zuid-Holland moet een ontheffingsaanvraag ingediend worden bij de Omgevingsdienst Haaglanden. De ontheffing kan aangevraagd worden op basis van een wettelijk belang dat de activiteit dient. De aanvraag dient voorzien te zijn van een Activiteitenplan waarin de ruimtelijke ontwikkeling wordt beschreven. Om het negatieve effect op de beschermde soort tot een minimum te beperken wordt beschreven welke beschermingsmaatregelen getroffen worden. Hierbij wordt een alternatievenafweging gemaakt om de aantasting van de nesten te voorkomen. Houdt rekening met een behandeltermijn van tenminste 13 weken, waarbij de Omgevingsdienst de mogelijkheid heeft om deze termijn met 7 weken te verlengen.

Bij de uitvoering dient rekening gehouden te worden met het gebiedsgebruik door vleermuizen. Nachtelijke verlichting dient geminimaliseerd te worden en uitsluitend gericht te worden op de bouwplaats. In het Ecologisch Werkprotocol dienen maatregelen opgenomen te worden om verstoring te voorkomen (BIJ12 2017a).

De nieuwbouw biedt gelegenheid om meerwaarde te creëren voor de biodiversiteit. Door in de ontwerpfase al rekening te houden met de mogelijkheden voor flora en fauna kan een bijdrage geleverd worden aan de lokale biodiversiteit (Vink, Vollaard & de Zwarte 2017). Het gaat hierbij niet alleen om beschermde soorten, maar om de biodiversiteit in het algemeen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het creëren van broedgelegenheid voor de bedreigde Spreeuw of het inrichten van een bloemrijke tuin voor wilde bijen en andere insecten. Dergelijke maatregelen zijn geen wettelijke verplichting, maar dragen bij aan een vergroting van de biodiversiteit. De aanwezigheid van planten en dieren op het erf vergroten bovendien het woongenot (Cox et al. 2017).

Figuur 6. Een mannetje Huisemus postend voor de nestingang (15-05-2019).

Literatuur

- BUJ12. 2017a. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*. Versie 1.0, juli 2017. Auteur, Utrecht.
- BUJ12. 2017b. Kennisdocument Huismus *Passer domesticus*. Versie 1.0, juli 2017. Auteur, Utrecht.
- Broekhuizen, S., Spoelstra, K., Thissen, J.B.M., Canters, K.J. & J.C. Buijs (red). 2016. Atlas van de Nederlandse zoogdieren – Natuur in Nederland 12. Naturalis Biodiversity Center & EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden.
- Cox, D.T.C., Shanahan, D.F., Hudson, H.L., Plummer, K.E., Siriwardena, G.M., Fuller, R.A., Anderson, K., Hancock, S. en K.J. Gaston. 2017. Doses of Neighborhood Nature: The Benefits for Mental Health of Living with Nature. *BioScience*. 67(2): pp. 147-155.
- Dietz, C., Von Helversen, O. en D. Nill. 2011. Vleermuizen – Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. Nederlandse bewerking door P.H.C. Lina. De Fontein/Tirion Uitgevers, Utrecht.
- Elzerman, S.D. 2018. Flora en fauna quickscan Zuidelijk 1 te Maasdam. Rapportnr. 2018-N24. Elzerman Ecologisch Advies, Maasdam.
- Heij, C.J. 1985. Comparative ecology of the house sparrow *Passer domesticus* in rural, suburban and urban situations. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam.
- Furmankiewicz, J. 2003. The vocal activity of *Pipistrellus nathusii* (Vespertilionidae) in SW Poland. *Acta Chiropterologica*. 5(1): pp. 97-105.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 2009. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep (Dienst Regelingen, brief 26 augustus 2009, kenmerk ffw2009.corr.046) te downloaden van de website van het Ministerie van EL&I.
- Provinciale Staten van Zuid-Holland. 2016. Besluit van Provinciale Staten van Zuid-Holland van 9 November 2016, tot de vaststelling van de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland, met nummer 6949. Provinciaal Blad nr. 6788, 20 december 2016. Provincie Zuid-Holland, Den Haag.
- Sachteleben, J. & O. von Helversen. 2006. Songflight behaviour and mating system of pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus*) in an urban habitat. *Acta Chiropterologica* 8(2): pp. 391-401.
- Schaik, J. van, Janssen, R., Bosch, T., Haarsma, A.-J., Dekker, J.J.A., Kranstauber, B. 2015. Bats Swarm Where They Hibernate: Compositional Similarity between Autumn Swarming and Winter Hibernation Assemblages at Five Underground Sites. *PLoS ONE* 10(7): e0130850. Doi:10.1371/journal.pone.0130850.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Vergeer, J.W., van Dijk, A.J., Boele, A., van Bruggen, J. & F. Hustings. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vink, J., Vollaard, J. & N. de Zwarte. 2017. Stadsnatuur maken/Making Urban Nature. Nai010 uitgevers, Rotterdam.
- Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus & Zoogdierveniging. 2017. Vleermuisprotocol 2017. Versie maart 2017. Netwerk Groene Bureaus/Zoogdierveniging, Odijk/Nijmegen.

© Bureau Stadsnatuur | Westzeedijk 345 | 3015 AA Rotterdam

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechtelijke uitgever.
BSR kan door opdrachtgever niet aansprakelijk worden gesteld voor schade die voortvloeit uit gebruik van data of gegevens of door toepassing van aanbevelingen en conclusies, die zijn opgenomen in deze rapportage.

Bijlage – Wettelijk kader

1. Inleiding

De Wet Natuurbescherming is per 1 januari 2017 van kracht en vervangt de Flora- en faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet 1998. De informatie hieronder vat de belangrijkste feiten samen met betrekking tot de bescherming van soorten via de Wet natuurbescherming, en is gericht op personen en instanties die te maken krijgen met de wet in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, beheer en onderhoud. Uitvoering van de wet valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies, met uitzondering van grote infrastructurele projecten aan onder meer waterwegen; daarbij blijft de Rijksoverheid het bevoegd gezag. De inhoud van deze samenvatting betreft in eerste instantie de algemeen geldende verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming en in tweede instantie de Zuid-Hollandse context waarin deze verbodsbepalingen moeten worden toegepast. De aanvullende regelgeving rond bescherming van soorten in Natura 2000-gebieden wordt hier slechts kort besproken.

2. Doel van de Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming beschermt de van nature in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren en natuurgebieden.

3. Beschermingsregimes soorten

In de Wet natuurbescherming zijn drie categorieën soorten onderscheiden met een eigen beschermingsregime en daaraan gekoppelde verbodsbepalingen: vogels, habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Een soort kan niet onder meer dan één van deze regimes vallen. Vogels vallen per definitie onder het regime van de Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn betreffen Europese beschermingsregimes waar met de verbodsbepalingen artikel 3.1 en 3.5 in de Wet natuurbescherming in Nederland invulling aan wordt gegeven. Het regime 'andere soorten', artikel 3.10, heeft betrekking op soorten die alleen vallen onder een nationaal beschermingsregime; deze soorten zijn niet vermeld in de Europese richtlijnen. De drie beschermingsregimes met hun verbodsbepalingen zijn hieronder weergegeven.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel B, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.

Beschermingsregime andere soorten

Artikel 3.10

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
 - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
 - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
 - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.
2. Artikel 3.8 (bepalingen dat ontheffing of vrijstelling kan worden verleend, hier niet uitgebreid besproken), met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel B, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
 - a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
 - b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
 - c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
 - d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
 - e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
 - f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
 - h. in het algemeen belang.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de Bosmuis, de Huisspitsmuis en de Veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

4. Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

De provinciale verordening bevat onder andere regels voor faunabeheereenheden en diverse vrijstellingen voor het bestrijden van schade en het uitvoeren van werkzaamheden. Ook is in de verordening opgenomen voor welke soorten een vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming (zie de soortenlijst verderop onder 'Beschermde andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)'). Voor de verordening, zie: <http://bit.ly/2n5cKWP>

5. Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

In de provinciale beleidsregel staan onderwerpen als het verlenen van tegemoetkomingen in de faunaschade en de vergunningverlening voor Natura 2000-gebieden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof. Voor de beleidsregel, zie: <http://bit.ly/2ml3pMk>

6. Vogelsoorten met een (potentieel) ongunstige staat van instandhouding in Zuid-Holland (artikel 3.1)

Naar aanleiding van artikel 3.1 lid 5 heeft Bureau Stadsnatuur een lijst opgesteld van vogelsoorten waarbij verstoring van wezenlijke invloed kan zijn op de staat van instandhouding in Zuid-Holland. Het betreft soorten die als broedvogel in de provincie voorkomen en waarvoor onder de Flora- en faunawet reeds een jaarronde bescherming van nestlocaties en vaste rustplaatsen gold (de onder de Flora- en faunawet als 'categorie 1 t/m

4' gekwalificeerde soorten), aangevuld met soorten die op basis van actuele gegevens van Sovon een ongunstige staat van instandhouding kennen (de voorheen als 'categorie 5' gekwalificeerde soorten met een negatieve populatietrend en/of een kleine, kwetsbare populatie) en waarvoor derhalve gemitigeerd of gecompenseerd zou moeten worden in geval van conflicterende ruimtelijke ontwikkeling en beheer.

Deze lijst is niet uitputtend en kan naar aanleiding van ontwikkelingen in de toekomst worden gewijzigd op basis van ecologisch zwaarwegende omstandigheden, zoals veranderingen in populatie-omvang of areaal van een soort. Het effect van de ingreep op de instandhouding van de soort is uiteindelijk leidend in de afweging of sprake is van een beschermde (en daarmee ontheffingsplichtige) situatie. Het gaat om de volgende 85 soorten:

Appelvink	Groene specht	Krooneend	Roerdomp	Tureluur
Baardmannetje	Grote gele kwikstaart	Kwak	Roek	Veldleeuwerik
Blauwe reiger	Grote karekiet	Kwartelkoning	Scholekster	Velduil
Boerenzwaluw	Grote mantelmeeuw	Kleine zilvereiger	Slechtvalk	Visdief
Bontbekplevier	Grutto	Lepelaar	Slobeend	Waterral
Boomvalk	Havik	Matkop	Snor	Watersnip
Bosuil	Huismus	Middelste zaagbek	Sperwer	Wielewaal
Bruine kiekendief	Huiszwaluw	Noordse stern	Spotvogel	Wilde eend
Buizerd	Grote zilvereiger	Nachtegaal	Spreeuw	Wintertaling
Dwergstern	Ijsvogel	Oeverzwaluw	Sprinkhaanzanger	Woudaap
Eider	Kerkuil	Ooievaar	Steenuil	Wulp
Gele Kwikstaart	Kievit	Patrijs	Steltkluit	Zomertaling
Gierzwaluw	Kleine bonte specht	Porseleinhoen	Stormmeeuw	Zomertortel
Goudvink	Kleine plevier	Purperreiger	Strandplevier	Zilvermeeuw
Graspieper	Kluut	Raaf	Tafeleend	Zwarte roodstaart
Grauwe Klauwier	Kneu	Ransuil	Tapuit	Zwarte stern
Grauwe vliegenvanger	Koekoek	Ringmus	Torenvalk	Zwartkopmeeuw

7. Beschermde habitatrichtlijnsoorten in Zuid-Holland (artikel 3.5)

Soorten uitsluitend vermeld in Bijlage II – Beschermingsregime artikel 3.5 alleen van toepassing in Natura 2000-gebieden.

De volgende 2 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen uitsluitend in voor deze soorten aangewezen Natura 2000-gebieden onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Nauwe korfslak	Zeggekorfslak
----------------	---------------

Soorten vermeld in Bijlage IV – Beschermingsregime artikel 3.5 van toepassing.

De volgende 39 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Groenknolorchis	Boomkikker	Otter	Meervleermuis	Dwergvinvis
Platte schijfthoren	Heikikker	Bosvleermuis	Rosse vleermuis	Gewone dolfijn
Bataafse stroommossel	Kamsalamander	Franjestaart	Ruige dwergvleermuis	Gewone vinvis
Gevlekte witsnuitlibel	Poelkikker	Gewone baardvleermuis	Tweekleurige vleermuis	Griend
Groene glazenmaker	Rugstreeppad	Gewone dwergvleermuis	Vale vleermuis	Potvis
Rivierrombout	Zandhagedis	Gewone grootoorvleermuis	Watervleermuis	Tuimelaar
Houting	Bever	Kleine dwergvleermuis	Bruinvis	Witsnuitdolfijn
Steur	Noordse woelmuis	Laatvlieger	Bultrug	

8. Beschermde andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)

De volgende 35 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.10 (NB: betreft uitsluitend als 'wild' gekwalificeerde plantensoorten; bron: verspreidingsatlas.nl):

Blaasvaren	Grote leeuwenklauw	Stofzaad	Grote modderkruiper	Grijze zeehond
Bokkenorchis	Karhuizer anjer	Schubvaren	Kwabaal	Steenmarter
Brave hendrik	Kleine wolfsmelk	Smalle raai	Ringslang	Waterspitsmuis

Brede wolfsmelk	Knolspirea	Stijve wolfsmelk	Boommarter
Bruinrode wespenorchis	Moerasgamander	Tengere veldmuur	Damhert
Dreps	Naakte lathyrus	Wolfskers	Das
Echte gamander	Rozenkransje	Aardbeivlinder	Eekhoorn
Glad biggenkruid	Ruw paretzaad	Grote vos	Gewone zeehond

Soorten waarvoor in Zuid-Holland een vrijstelling geldt van beschermingsregime artikel 3.10

In Zuid-Holland is een vrijstelling van de verbodsbepalingen artikel 3.10 van toepassing op de volgende 22 soorten:

Bastaardkikker	Aardmuis	Egel	Konijn	Wezel
Bruine kikker	Bosmuis	Gewone bosspitsmuis	Ree	Woelrat
Gewone pad	Bunzing	Haas	Rosse woelmuis	
Kleine watersalamander	Dwergmuis	Hermelijn	Veldmuis	
Meerkikker	Dwergspitsmuis	Huisspitsmuis	Vos	

9. Geïntroduceerde soorten in Zuid-Holland

Soorten die zich door menselijk toedoen buiten hun natuurlijke areaal hebben gevestigd (geïntroduceerde soorten) vallen in Zuid-Holland niet onder de beschermingsregimes van artikel 3.1, 3.5 of 3.10, tenzij sprake is van een populatie die langer dan 50 jaren achtereen heeft standgehouden in de provincie (mond med. PZH, maart 2017). Voorbeelden in een Zuid-Hollandse context zijn beschermde plantensoorten uitgezaaid vanuit tuinen en Vroedmeesterpad, al dan niet moedwillig geïntroduceerd door terrariumhouders.

Plantensoorten die lokaal zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Bruinrode wespenorchis	Knolspirea	Knollathyrus	Echte gamander	Bergnachtorchis	Wilde Weit
------------------------	------------	--------------	----------------	-----------------	------------

Diersoorten die zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Boomkikker	Muurhagedis	Vroedmeesterpad	Quaggamossel	Aziatische modderkruiper	Blauwband
------------	-------------	-----------------	--------------	--------------------------	-----------

De beschermde status van soorten als Muskusrat (sinds 1975 gedocumenteerd voor de provincie) en Nijlgans (eerste geval in 1967) kan op grond van het bovengeschetste 50 jaar-criterium ter discussie worden gesteld.

10. Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is een zorgbeginsel (artikel 1.10 en 1.11) opgenomen: de intrinsieke waarde van soorten is vastgesteld in een doelbepaling en geldt voor alle soorten, los van een beschermingsregime. Het is een algemeen geldende fatsoenseis die erop neerkomt dat redelijkerwijs vermijdbare schade aan en versterking van planten en dieren moet worden voorkomen.

11. Wanneer ontheffing aanvragen?

Wanneer redelijkerwijs kan worden vermoed dat verbodsbepalingen ten gevolge van een voorgenomen activiteit worden overtreden, moet eerst worden bepaald of mitigerende (verzachtende) maatregelen de schade kunnen beperken of tenietdoen zodat het overtreden van het verbod kan worden voorkomen. Wanneer het overtreden van een verbod onvermijdelijk is en er moet worden gecompenseerd voor veroorzaakte schade, dan dient men een ontheffing aan te vragen. Het aanvragen van een ontheffing heeft alleen zin als de functionaliteit van een plangebied voor een beschermde soort voldoende nauwkeurig in beeld is gebracht. Meestal is hier een uitgebreid onderzoek voor nodig waarin rekening wordt gehouden met de seizoensactiviteit van een soort. Dergelijk onderzoek dient aan bepaalde richtlijnen te voldoen op basis waarvan de kwaliteit en volledigheid ervan worden gecontroleerd door de Omgevingsdienst (zie onder). Een randvoorwaarde is daarnaast dat een aanvraag vergezeld dient te gaan van een zogenaamd activiteitenplan. Hierin moet een initiatiefnemer van een potentieel schadelijke handeling het belang van de voorgenomen activiteit onderbouwen en aangeven welke mitigerende en/of compenserende maatregelen ten gunste van de soort(en) in kwestie worden getroffen.

12. Omgevingsvergunning via gemeente

Wanneer er sprake is van een omgevingsvergunning mogen ontheffingen voor beschermde soorten aanhaken. Bij aanhaken moet de gemeente een volledigheidstoets uitvoeren en verzorgt de gemeente de toetsing door de

Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Met de aanvraag van een omgevingsvergunning is een wettelijke beslistermijn gemoeid van maximaal 26 weken. De gehele aanvraag verloopt via de gemeente. Voor meer informatie, zie: <https://www.omgevingsloket.nl>

13. Losse ontheffing via provincie

Wanneer een ontheffing aangevraagd moet worden waarbij geen omgevingsvergunning nodig is, is de beslistermijn 13 weken met maximaal 7 weken verlenging. De gehele aanvraag verloopt via Omgevingsdienst Haaglanden. De leges bedragen EUR 1800,-. Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Voor meer informatie en aanvraagformulieren, zie:

<https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/categorie/product/7-ontheffingverlening-soorten.html>

14. Gedragscodes

Gedragscodes in het kader van de Wet natuurbescherming worden alleen gemeentelijk of branchebreed opgesteld en dienen te worden goedgekeurd door het Ministerie van Economische Zaken. Bestaande gedragscodes die zijn goedgekeurd onder de Flora- en faunawet zijn, indien nog niet verlopen, nog altijd geldig voor de soorten die onder de Wet natuurbescherming onder één van de drie beschermingsregimes vallen. Voor nieuwe beschermde soorten waarvoor geen mitigerende maatregelen zijn vermeld in gedragscodes zal mogelijk een ontheffing noodzakelijk zijn. Voor soorten die niet (meer) onder een strikt beschermingsregime vallen hoeft niet per se te worden gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. Er moet desalniettemin altijd rekening worden gehouden met de wettelijke zorgplicht.

15. Handhaving

Bij een vermoede overtreding van een verbodsbepaling in de Wet natuurbescherming kan handhaving worden ingeschakeld. In Zuid-Holland is de Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (OZHZ) hiervoor verantwoordelijk. Voor meer informatie, zie:

<https://www.ozhz.nl/vergunningen-en-meldingen/groene-handhaving>

Melding van een vermoede overtreding:

Telefoon: 078-770 85 85

mail: meldingFfwet@ozhz.nl

website: <http://www.natuurzuidholland.nl/contact/>

Overige contactgegevens:

Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid

Afdeling Toezicht en Handhaving

Postbus 550

3300 AN Dordrecht